

GERONTOLÓGIA

12. Szociális gerontológia: Az idosödés társadalompolitikai vonatkozásai

SEMSEI IMRE

Debreceni Egyetem

Orvos- és Egészségtudományi Centrum

Egészségügyi Kar

OSZÜLO TÁRSADALMAK

- A keynes-i elvek alapján felépülő jóléti rendszerek hosszú évtizedekig sikeresek voltak, hiszen univerzálissá vált a nyugdíjbiztosítás, az egészségügyi ellátás, és a szociális biztonság is mindent átfogóvá vált.
- A hatvanas-hetvenes évtizedeket így tartósan alacsony munkanélküliség, az anyagi jólét növekedése, és a szegénység „eltünése” jellemezte. A gazdasági egyenlősítés törekvése mindenhol megfigyelhető és általánosan meghirdetett elv volt.
- Napjainkra a munkaerőpiac átalakuló és elégtelen működése, részben az egyre erőteljesebben globalizálódó gazdaság hatására, megrendítette a jóléti állam egyik stabilnak hitt oszlopát. Emellett az elmúlt húsz - harminc évben a család intézménye is jelentős változásokon esett át.

OSZÜLO TÁRSADALMAK

■ Demográfiai változások – az évezred globális kihívása?

- A világ fejlett országai jelentős demográfiai átalakuláson estek át az utóbbi évtizedekben. Az Európai Unió tagországaiban, 2002-ben a születéskor várható átlagos élettartam 78 és 82 év között szóródott, szemben az 1950 - 55 közötti idoszakkal, amikor ez az érték még 61 és 67 év közé esett.
- A demográfiai változás másik dimenziója a család instabilitásának növekedése. A fejlett országokban a hetvenes évek vége óta csökken a házasságkötések, illetve nő a válások száma. Ezzel párhuzamosan folyamatosan csökken a születések száma, amelynek következtében jelentősen átalakul társadalmunk életkori összetétele, azaz a fejlett országok rohamos tempóban öregednek.
- Az együttesen ható folyamatok végeredménye a fejlett országok korstruktúrájának átalakulása, az egyre idősebb, esetenként „ultraidős” generációk népességen belüli arányának fokozatos növekedése. 2005-re az Európai Unió 25 tagországának már minden ötödik állampolgára volt 60 éven felüli.

OSZÜLO TÁRSADALMAK

- Az idősödés azonban nem kizárólag az unió, illetve a fejlett országok problémája, annak ellenére, hogy napjainkban globális szinten még igazak azok a megállapítások, melyek egy demográfiai kettészakadásról szólnak, hiszen a fejletlen országokban a túlnépesedés az elsődlegesen megoldandó probléma, nem az öregedés.

OSZÜLO TÁRSADALMAK

■ Társadalompolitikai dilemmák

- A demográfiai változások és az individualizációs folyamatok egyben azt is jelentik, hogy a családok egyre kevésbé töltik be azokat a gondozási funkciókat, melyek az emberek köré szőtt természetes védőháló egységei, s amelyben korábban a család volt a legfontosabb szereplő. Az idősok esetében magától értetődően adódó gondozási szolgáltatások hiánya az intézményes ellátások arányának és jelentőségének növekedését eredményezi. Ennek a növekedésnek azonban jelentős korlátai vannak.

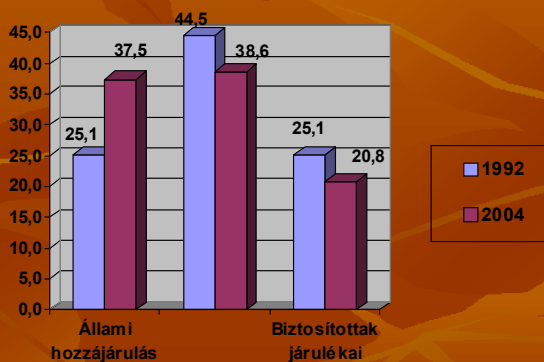
A jóléti kiadások szerkezetének változása (EU-15. Index 1990=100)

	1993	1997	2003	Ellátási formák aránya, 1997	Ellátási formák aránya, 2003
Idoskorúak ellátása	109	119	125	45,2 %	45,5 %
Betegség, rokkantság, egészségügy	110	116	120	35,4 %	36,3 %
Család-, gyermektámogatások	114	130	125	8,3 %	8,0 %
Munkanélküliség	151	129	86	7,5 %	6,7 %
Lakhatás + szociális kirekesztettség	122	131	127	3,5 %	3,5 %
Összesen	113	120	121	100,0%	100,0%

Az elmúlt évtizedben, az Európai Unió tagországaiban a nyugdíjakra fordított kiadások átlagos aránya a GDP 12 - 13 százaléka volt. Bár az egyes tagországok között jelentős eltérések tapasztalhatóak (pl. Olaszországban ez az arány 14,7 %, Magyarországon 8,9 %, Írországban pedig 3,7 %), a kilencvenes évtized eleje óta ez az arány paradox módon nyíhe csökkenést mutat.

OSZÜLO TÁRSADALMAK

- Az állam, mint a jóléti ellátórendszer legfontosabb szereplője természetesen igyekszik megőrizni állampolgárai biztonságát, ugyanakkor eszközei végesek, bevételei pedig a kiadások jelentős emelkedése mellett, éppen a munka világában bekövetkezett változások miatt jelentősen csökkentek. *A nyugdíjuttatások évei megkétszereződtek, míg a hozzájárulási évek 25 százalékkal csökkentek.*

A szociális ellátások bevételi forrásainak alakulása 1992- 2004. (EU: 15 %)

OSZÜLO TÁRSADALMAK

Társadalompolitikai megoldások

■ Probléma:

- *Az az életkor, amelyben az emberek valóban nyugdíjba mennek, jelentősen eltér ettől, és az esetek zömében jóval az előírt nyugdíjkorhatár alatt van.*
- *A munkaadók kerülnek az 50 éven felüliek felvételét.*
- *Az idősebb korosztály képzésben való részvételi hajlandósága igen alacsony.*
- *A 45 év feletti foglalkoztatási helyzetében feltehetőleg az hoz majd átöröklést, amikor a munkaerőpiacon kényszerre válik alkalmazásuk, s ez az előreszámítások szerint a 2010-es évektől következik be.*

■ Megoldás:

- 2000-ben az európai állam- és kormányfők elfogadták a változás programját, azaz a Lisszaboni Stratégiát.
- 2001-ben, az Európa Tanács Stockholmban fogalmazta meg azt a célkitűzést, mely szerint az idősebbek (55 - 64 év közöttiek) foglalkoztatottsági rátáját a tagországokban 2010-ig 50 százalékra kell emelni.
- A 2001 és 2005 közötti időszakot vizsgálva az adott korosztály foglalkoztatottsága minden tagállamban nőtt, összességében 36,6 százalékról 42,5 százalékra. Hazánk az utolsó harmadban található (32,8 %), ugyanakkor a növekedés dinamikája igen erőteljes volt az utóbbi öt évben (10,9 %), amellyel „dobogós helyet” foglalunk el az unióban.
- Jelentős különbségek mérhetőek az egyes társadalmi csoportok között, jellemző a nők alulfoglalkoztatottsága, illetve a magasán kvalifikáltak sokkal kedvezőbb helyzete.
- A jóléti rendszerek reformja azonban csak abban az esetben lesz sikeres, ha széles, társadalmi konszenzuson alapul, megteremtve egy közös politikai akaratot és együttműködést.